

РОЗДІЛ І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ДЕРЖАВИ І ПРАВА

УДК 340.116: 16.42

ПРАВОВА ГЛОБАЛІСТИКА: ДО ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ

Жаровська І.М., д.ю.н., професор

Навчально-науковий інститут права та психології

Національного університету «Львівська політехніка», вул. Кн. Романа, 1/3, м. Львів, Україна

Дякович О.В., к.ю.н., суддя

Львівський господарський суд, вул. Генерала Чупринки, 69, м. Львів, Україна

irazhar@ukr.net

У статті розглядаються дискусійні аспекти можливості визнання правової глобалістики як окремої міждисциплінарної правової науки. Виокремлено значення правової глобалістики як юридичної науки для сучасної наукової реальності.

Ключові слова: правова глобалістика, наука, глобалізація, правова глобалізація, правова система.

ПРАВОВАЯ ГЛОБАЛИСТИКА: К ПОСТАНОВКЕ ПРОБЛЕМЫ

Жаровская И.М.

*Учебно-научный институт права и психологии Национального университета «Львовская политехника»,
ул. Кн. Романа, 1/3, г. Львов, Украина*

Дякович О.В.

Львовский хозяйственный суд, ул. Генерала Чупрынки, 69, Львов, Украина

irazhar@ukr.net

В статье рассматриваются дискуссионные аспекты возможности признания правовой глобалистики как отдельной междисциплинарной правовой науки. Выделено значение правовой глобалистики как юридической науки для современной научной реальности.

Ключевые слова: правовая глобалистика, наука, глобализация, правовая глобализация, правовая система.

LEGAL GLOBALISTICS: PROBLEM STATEMENT

Zharovska I.M.

*Institute of Jurisprudence and Psychology, Lviv Polytechnic National University,
Kn. Romana Str., 1/3, Lviv, Ukraine*

Diakovych O.V.

Lviv Economic Court, Heneral Chuprynky Str., 69, Lviv, Ukraine

irazhar@ukr.net

The article deals with the problems of creating a new science – legal globalistics. It is stated that globalist problems and legal globalization require the creation of a global right to solve world-wide modern challenges for humanity. In this regard, not only comparative analysis is required but also the creation of a world global law, which will, of course, be based on the conclusions of comparative legal analysis, however, will cover a wide range of other mechanisms.

The article argues that legal globalistics as a science enables not only to carry out a comparative analysis but also to consider futurological aspects of the development of the legal system of individual states and of the whole global law in the future. Consequently, the legal system of the national state is influenced not only by international law, legal systems of other states, but also by the challenges of contemporary world life, indicating a vector of modernity of static development. It is this subject of research that can be

considered and necessary for the practical and scientific search for the modern Ukrainian jurisprudence, and legal globalistics can fulfil such a function.

It is also justified that legal globalistics should be widely represented in Ukrainian jurisprudence for one more reason: social reality is changing and a global civil society, which requires the same global regulation, is emerging.

In conclusion, the importance of legal globalistics as a legal science is determined. The development of legal globalistics will result in: updating the system of law and the system of legislation through the possibilities of an adequate combination of implemented international and global values of conduct and national-mental legal substances; formation of the state policy and definition with the strategy of development of state-legal paradigms; legal sphere's understanding of the latest trends and innovative mechanisms; positive impact on civil society and legal consciousness, educational and informational sphere; potential opportunity to draw a boundary between the state and the negative effects of globalization and global problems through the implementation of preventive measures; increase in activity of international cooperation in all spheres of national economy and culture.

Key words: legal globalistics, science, globalization, legal globalization, legal system.

Зміни в суспільних реаліях зумовлюють зміни у свідомості, формують нові парадигмальні змінні для правосвідомості та правової культури. Цей процес не існує ізольовано. Правова глобалізація вимагає більш тісного взаємозв'язку, взаємодопомоги в правовій сфері з міжнародними організаціями, спеціалізованими установами, зарубіжними державами. Проте така співпраця повинна не шкодити ментальним інтересам окремої нації, не девальвувати її правові традиції та національні моральні правила поведінки.

Правові системи в сучасному світі не можуть ізолюватись одна від іншої. І в часи докорінного реформування держави й суспільства, яке відбувається вже понад 20 років в Україні та інших пострадянських державах, особливо виразною стає потреба в їх взаємодії. Постає проблема використання іноземного правового досвіду. При цьому здебільшого із зарубіжного права хаотично «висмикуються» певні норми та інститути на основі доступного матеріалу, інтуїції або власного інтересу тієї чи іншої політичної сили. Окрім того, часто відбувається просте калькування зарубіжних норм, через яке порушується системність правової системи, до якої без достатніх підстав та адаптації вживлюються чужі елементи. Схожа ситуація з нормами міжнародного та європейського права, які українська національна правова система має імплементувати, щоб забезпечити своє цивілізоване співіснування зі світовим співтовариством. Пізнання сутності цих норм, можливості їх сумісності з національними нормами, способів їх гармонійної взаємодії має стати системним [1, с. 20-21].

Глобалістичні проблеми та правова глобалізація вимагають створення глобального права для вирішення загальносвітових сучасних викликів для людства. У зв'язку із цим потрібний не тільки компаративний аналіз, а й створення світового глобального права, яке, безумовно, ґрунтуватиметься на висновках порівняльного правового аналізу, проте охоплюватиме також низку механізмів.

Над розробленням правових положень регулювання проблем глобалізації та правової глобалістики працювали І. Ільїн, М. Козюбра, Л. Луць, С. Максимов, Ю. Оборотов, Н. Оніщенко, С. Щетинін та інші науковці.

Метою статті є дослідження правової глобалістики як актуальної правової науки для українських наукових реалій сьогодення.

Правова глобалістика як наука дає змогу не лише здійснити компаративний аналіз, а й розглянути футурологічні аспекти розвитку правової системи окремих держав і всього глобального права в майбутньому. Отже, на правову систему національної держави впливають не лише міжнародне право, правові системи інших держав, а й виклики сучасного світового буття, що вказують вектор модерністичного розвитку. Саме такий предмет дослідження може бути розглянутий та необхідний для практичного й наукового пошуку сучасної української юриспруденції, і правова глобалістика може виконати таку функцію.

Вплив на Україну з боку міжнародної спільноти відбувається в усіх сферах, що не може не

позначатись на її правовому просторі. Наведемо приклади деяких із них.

Важливими є глобалізаційні прояви в економічній сфері. Актуальність економічної співпраці зростає в ситуації соціальної, політичної та економічної нестабільності, зумовленої наслідками світової економічної й фінансової кризи; необхідно виявляти та аналізувати чинники, що мають і стабілізаційний, і дестабілізаційний ефект для інтегральних процесів [2, с. 154]. У сфері економіки взаємодія відбувається з Європейським Союзом (далі – ЄС) щодо участі України у Світовій організації торгівлі. Участь у процесі європейської інтеграції є за змістом не просто міжнародною взаємодією економік України та ЄС, а насамперед процесом глибокого проникнення інститутів ЄС (законодавства, норм і правил ведення бізнесу, кращих практик тощо) в українську економіку. ЄС виступає переважно як фактор впливу на внутрішні процеси. Проте розвиток відносин із ЄС як із глобальною потугою, активним суб'єктом міжнародних економічних відносин та учасником впливових міжнародних організацій означає, що вибір на користь ЄС є водночас вибором свого місця в межах світової економіки загалом та в процесі формування й реалізації ключових рішень із питань розвитку глобальної економіки зокрема [3].

Співробітництво України з міжнародною спільнотою у сфері безпеки охоплює широкий спектр заходів і напрямів: зближення позицій із регіональних і глобальних проблем, поживлення діалогу та консультацій, практичне співробітництво із широкого кола питань, що сприяють безпеці й стабільності в регіоні.

Вказаний поверхневий аналіз свідчить про те, що в прагматичній площині вже активно відбуваються процеси глобалізації вітчизняного народного господарства та права, і національна система права не помічати їх не може. Тенденція соціальної інтеграції проявляється в інших регіонах. На американському континенті аналогічну роль у частині функцій відіграє НАФТА – Північноамериканська угода про вільну торгівлю. В Азійсько-Тихоокеанському регіоні нині формується єдине економічне співтовариство. У 2005 р. відбувся установчий саміт у Малайзії. Східноазійське співтовариство (ВАС) об'єднує держави загальною кількістю населення 3,5 млрд осіб із ВВП 8,2 трлн доларів (70% ВВП ЄС). Процеси глобалізації зачіпають усі сфери людської діяльності, схильні до них також правові системи національних держав. Уже стало очевидним, що право стандартизується й уніфікується в межах планети Земля. Проте цей процес відбувається без належного теоретичного осмислення, навіть більше, багато учених-правознавців його просто відкидають.

Питання актуальності розв'язання й дослідження глобальних проблем підтверджено також на законодавчому рівні в Україні. Серед них розглянуто певні аспекти національної безпеки, пов'язані з глобалізацією в окремих сферах народного господарства та питанням розвитку інформаційного суспільства в Україні. Наприклад, у 2011 р. Верховна Рада України провела слухання щодо інноваційного розвитку нашої держави, у її рекомендаціях зазначено, що сучасні глобальні проблеми вже призвели до «зростання загроз національній безпеці, вибуття України із числа економічно розвинених країн світу, унаслідок чого вона дедалі більше перетворюється на ресурсний придаток країн-лідерів, що також зумовлює переміщення інтелектуального потенціалу нації в ці країни» [4]. «Стратегія розвитку аграрного сектора економіки на період до 2020 року» містить згадки про те, що подальше входження до світового економічного простору, посилення процесів глобалізації, лібералізація торгівлі потребує адаптації до умов, що постійно змінюються, а отже, і подальшого вдосконалення аграрної політики [5].

Однак усі ці документи зазвичай мають рекомендаційний чи підзаконний характер, у них тільки побічно згадано про проблеми України, зумовлені викликами глобалізації. У нашій державі не існує чіткої державної політики, яка пов'язана не тільки з інтегральним вибором пріоритетів, а й із тим, що присвячувалося б глобальним викликам сучасності. О. Чумаков слушно наголошує: «Послаблення уваги до глобальних процесів і проблем, невміння

правильно сприймати й адекватно реагувати на глобальні ризики загрожує великими неприємностями, а то й катастрофою. Це нова реальність, нова якість сучасного людства, а тому так важливо максимально використовувати творчий потенціал і ресурси світової спільноти, щоб глобалізація стала насамперед благом для людей, а її неминучі негативні наслідки були, за можливості, найменшою загрозою та не підривали основи існування життя на Землі» [6, с. 403-405].

У зв'язку з викладеним вважаємо логічним такий висновок. Розвиток наукового простору в цій сфері ґрунтується на практичному виробленні державних цільових програм та зміні чинного законодавства. Беззаперечною є наукова теза про те, що право, наповнене реальним змістом, як виконує інструментальну роль, втрачає практичну цінність, так і перестає виконувати свою роль щодо стабілізації й упорядкування громадських зв'язків, якщо практики розуміють це по-різному. Тому необхідне спільне розуміння правових явищ та аспектів їх регулювання в єдиному глобалізованому світі, якщо ми не хочемо, щоб право втратило свою практичну цінність як соціального регулятора суспільних відносин.

Також дослідження глобалістичних правових доктрин сприятиме подоланню в праві радянської системи відносин. Правова глобалістика в онтології свого предмета містить аналіз ціннісних та антиціннісних субстанцій, що впливають на правову картину світу, сприяють подоланню закритості, односторонності національної правової системи.

Глобалістика як наука покликана знайти оптимальні шляхи розвитку людства. Право не є винятком у цьому процесі, тому саме правова глобалістика має знайти адекватний шлях регулювання зароджуваних нових відносин, які вже неможливо «заштовхнути» в сучасні правові норми. Потрібна державна програма з розвитку промисловості, народного господарства, економіки, права, державних інституцій, яка поєднала б у собі збалансовані правові й організаційно-економічні заходи, спрямовані на формування ефективної міжнародної та внутрішньодержавної політики держави в умовах глобалізації й глобальних проблем сучасності.

Формування новітньої юриспруденції вимагає трансформації не тільки освітнього, а й практичного простору. Правову систему сучасної України визначає рівень розвитку громадянського суспільства. Отже, тільки громадянське суспільство наділене потенціалом майбутніх правових змін. Громадянське суспільство потребує змін, як і всі інші соціально-правові явища. Цей процес зумовлює реформування в правовому освітньому просторі. Теоретичне осмислення глобальних процесів, як видається, і буде в центрі уваги глобалістики щонайменше в найближчі десятиліття. У зв'язку із цим можна припустити, що роки через 15–20 «пласт наукових досліджень» під назвою «глобалізація» буде ґрунтовно «вироблений» і настане певна інтелектуальна й емоційна втома від розмов на цю тему. У підсумку творчі інтереси дослідників із глобалістики змістяться у сферу світоустрою та пошуку практичних кроків вибудовування справді нового світового порядку. Це цілком постає з того, що глобалістика об'єктивно виконує інтегруючу роль, змушуючи багатьох учених, політиків, громадських діячів і загалом широкі верстви населення по-новому подивитись на сучасний світ, спонукаючи їх до усвідомлення себе як частини цілісного світу. Ось чому перехід від усвідомлення глобальних проблем до процесів глобалізації із часом зміниться на першорядний інтерес до того, як сформувавши новий міжнародний порядок у цілісному взаємозалежному світі, щоб він став зрештою безпечним і стабільним. Однак рішення та навіть правильна постановка такого завдання ще попереду, оскільки вона нерозривно пов'язана з іншим, ще важчим завданням – проблемою людини та формуванням нового етносу глобального світу.

Отже, правова глобалістика має бути широко представлена в українській юриспруденції ще за однієї причини – змінюється соціальна реальність та утворюється глобальне громадянське суспільство, яке вимагає такого ж глобального регулювання. Поняття глобального суспільства не настільки актуальне сьогодні для України. Зараз переважають патріотичні

настрої та питання особистого добробуту. Однак швидкість технічного прогресу, трансформаційні коливання державницької парадигми, міжнародні фактори здатні швидко змінити ідеологічне налаштування громадян України. Такі потенційні зміни Л. Томаш пояснює проблемою відносин між неурядовими організаціями наднаціонального характеру з національними урядовими організаціями й урядами, роллю партій у глобалізованому світі, формуванням регіональних і глобального урядів, впливом формаційно-комунікаційних технологій на відносини в суспільстві тощо. Науковець вважає, що нині можна вести мову про первинну концепцію громадянського суспільства, яка багато в чому вичерпала себе, чи про сучасну концепцію, яка не сформувалась остаточно. У зв'язку із цим до важливих особливостей ідеї громадянського суспільства варто зарахувати також поширення її в сучасних умовах не лише в західних, а й в інших країнах світу, перенесення ідей громадянського суспільства національного рівня на регіональний і глобальний рівні [7, с. 222]. При цьому варто пам'ятати про особистісний чинник у всіх світових і міжнародних правових процесах. Взаємодія держави й громадянського суспільства сприятиме демократизації держави, легітимності влади, долатиме проблеми, що пов'язані з масовими нігілістичними проявами населення України.

Отже, Україна в сучасний переломний момент потребує переоцінки деяких правових положень, які суперечать об'єктивній дійсності. Ці зміни зумовлені трансформацією науково-правових парадигм, оновленням правових цінностей, катастрофою колишніх та становленням нових ідеалів, пошуком ефективних правових способів регулювання суспільних відносин, революційними змінами в правовій освіті. Переоцінка ідеалів національної правової системи – болісний і тривалий процес, проте необхідний у світлі новітніх вимог правової методології.

Останнім часом чимало зроблено для того, щоб підвищити теоретичний рівень глобалістики. Наприклад, у 1992 р. Конференція ООН затвердила Програму дій «Порядок денний на ХХІ століття», відповідну структуру з такою назвою сформовано також в Україні. Напередодні нового тисячоліття в Києві створені Інститут сталого розвитку (президент І. Юхновський) і Міжнародний інститут глобалістики (директор О. Білорус). Уперше розроблено й опубліковано науковий глосарій та бібліографію глобалістики, на базі Національної академії наук України видається часопис «Глобалістика». Активно розвивається діяльність створеного в 2010 р. в Ужгороді Міжнародного інституту людини і глобалістики «Ноосфера». Нині до Науково-експертної ради інституту входять учені різних наукових напрямів із 7 країн Європи та із США й Канади.

Метою правової глобалістики як юридичної науки є вироблення та практична реалізація засобів сталого розвитку людства, зокрема й у правовій сфері. Ідеї сталого розвитку відповідають об'єктивній вимозі часу та можуть визначально вплинути на майбутнє, зіграти важливу роль у визначенні державних пріоритетів, стратегії соціально-економічного розвитку й перспектив подальшого реформування країни. Нова стратегія розвитку цивілізації вже визначила позицію світової спільноти – об'єднати зусилля в ім'я виживання людства та безперервного збереження й розвитку біосфери.

Під сталим розвитком маємо на увазі стабільний соціально-економічний розвиток, який не руйнує свою природну основу, що характеризується поліпшенням якості життя людей у тих межах господарської ємності біосфери, перевищення яких призводить до руйнування природного біотичного механізму регуляції навколишнього середовища та до його глобальних змін. Ця інтерпретація визначення сталого розвитку характеризується національною версією переходу до сталого розвитку. Позитивний бік такого визначення, що відрізняє його від інших визначень, – застереження від можливостей деградації людства й біосфери. Цілком зрозуміло, що ефективність дії права насамперед залежить від того, наскільки воно відповідає сучасним потребам суспільства та умовам, у яких воно створене.

Викладене дає змогу встановити значення правової глобалістики як юридичної науки. Вона

ставить перед собою важливі завдання, розв'язання яких сприятиме розвитку всього національного правового простору, розв'язанню важливих глобальних, міжнародних і внутрішньодержавних проблем та підвищенню рівня правової освіченості й правової культури населення. Отже, розвиток правової глобалістики зумовлюватиме такі процеси:

- оновлення системи права та системи законодавства через можливості адекватного поєднання імплементованих міжнародних і глобальних ціннісних правил поведінки й національно-ментальних правових субстанцій;
- формування державної політики та визначення зі стратегією розвитку державно-правових парадигм;
- орієнтацію правової сфери в новітніх тенденціях та інноваційних механізмах;
- позитивний вплив на громадянське суспільство й правову свідомість, освітню та інформаційну сферу;
- потенційну можливість відмежувати державу від негативних наслідків глобалізації та глобальних проблем шляхом реалізації превентивних заходів;
- посилення активності міжнародної співпраці в усіх сферах народного господарства й культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цимбалюк М. Теоретико-методологічні питання порівняльного правознавства / М. Цимбалюк // Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку : зб. наук. пр. / за ред. Ю. Шемшученка, В. Тихого, М. Цимбалюка, І. Гриценка . – Львів : Львів. держ. ун-т внутр. справ, 2012. – С. 20-24.
2. Несправа М. Вплив релігійного фактора на інтеграційні процеси в країнах Європи / М. Несправа // Європейські перспективи. – 2013. – № 11. – С. 154-161.
3. Європейська інтеграція України: внутрішні чинники і зовнішні впливи : аналітична доповідь Центру Разумкова // Національна безпека і оборона. – 2013. – № 3/4. – С. 2.
4. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: «Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» : Постанова Верховної Ради України від 21 жовтня 2010 р. № 2632-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 11. – Ст. 72.
5. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2013 р. № 806-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
6. Чумаков А. Глобализация: контуры целостного мира / А. Чумаков. – 2-е изд. – М. : Проспект, 2013. – 432 с.
7. Томаш Л. Громадянське суспільство в рефлексії європейської та вітчизняної політико-правової свідомості: теоретичний аспект : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Л. Томаш ; Національний університет «Львівська політехніка». – Львів, 2013. – 222 с.

REFERENCES

1. Tsymbalyuk, M.M. (2012), "Theoretical and methodological issues of comparative law", Shemshuchenko, Yu.S., Tykhyi, V.P., Tsymbalyuk, M.M., Hrytsenko I.S. et al. *Porivnyalne pravoznavstvo : suchasnyi stan i perspektyvy rozvytku : zbirnyk nauk. prats* [Comparative law : current state and development prospects : collection of research papers], Lviv State University of Internal Affairs, Lviv, pp. 20-24.

2. Nesprava, M.V. (2013), "The influence of the religious factor on integration processes in European countries", *Yevropeyski perspektyvy*, no. 11, pp. 154-161.
3. (2013), "European integration of Ukraine: internal factors and external influences : analytical report of the Razumkov Centre", *Natsionalna bezpeka i oborona*, no. 3/4, p. 2.
4. (2011), "On Recommendations of Parliamentary Hearings on the topic: «Ukraine's Innovation Development Strategy for 2010–2020 in the context of Globalization Challenges»": Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on 21.10.2010 № 2632-VI, *Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny*, no. 11, art. 72.
5. "On Approval of the Strategy of Development of Agricultural Sector for the Period up to 2020": Ordinance of the Cabinet of Ministers of Ukraine on 17.10.2013 № 806-p, available at : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-%D1%80>.
6. Chumakov, A.N. (2013), *Hlobalizatsiya: konturyi tselostnoho mira* [Globalization: contours of a holistic world], Prospekt, Moscow, Russia.
7. Tomash, L. (2013), "Civil society in the reflection of European and domestic political and legal consciousness: theoretical aspect", Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.01, National University "Lviv Polytechnic", Lviv, Ukraine.

УДК 340.12: 340.115

ПРАВОВІ ЗАСОБИ ВИРІШЕННЯ СУСПІЛЬНИХ КОНФЛІКТІВ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ

Ганзенко О.О., к.ю.н., доцент

*Запорізький національний університет, вул. Жуковського, 66, м. Запоріжжя, Україна
gan-oleksandr@ukr.net*

Публікацію присвячено дослідженню правових засобів вирішення суспільних конфліктів в Україні в умовах євроінтеграції. Зазначається, що «правові засоби» є ключовою категорією інструментальної теорії права, у найбільш загальному визначенні це система передбачених нормами права методів, способів і прийомів досягнення приватної чи публічної мети суб'єктами правовідносин. Використання інструментального підходу до розуміння права дає змогу виявити весь спектр правових засобів вирішення певної проблеми. Визначаються основні причини суспільних конфліктів в Україні та шляхи їх вирішення за допомогою конкретних правових засобів.

Ключові слова: правові засоби, інструментальна теорія, правовідносини, суспільні конфлікти, публічні цілі, законодавство, євроінтеграція, правова система, удосконалення.

ПРАВОВЫЕ СРЕДСТВА РЕШЕНИЯ ОБЩЕСТВЕННЫХ КОНФЛИКТОВ В УКРАИНЕ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

Ганзенко А.А.

*Запорожский национальный университет, ул. Жуковского, 66, г. Запорожье, Украина
gan-oleksandr@ukr.net*

Публикация посвящена исследованию правовых средств решения общественных конфликтов в Украине в условиях евроинтеграции. Отмечается, что «правовые средства» являются ключевой категорией инструментальной теории права, в наиболее широком определении это система предусмотренных нормами права методов, способов и приемов достижения частной либо публичной цели субъектами правоотношений. Использование инструментального подхода к пониманию права позволяет выявить весь спектр правовых средств решения определенной